

РОЗДІЛ VII. ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

УДК 355.231.4(477)

Василь Кузьменко

КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

ORCID ID 0000-0002-5424-8234

DOI 10.24139/2312-5993/2024.01-02/283-290

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ВМС УКРАЇНИ

Стаття репрезентує окремі аспекти підготовки курсантів закладів вищої військово-морської освіти. Наголошено на необхідності забезпечення сумісності армій країн-членів НАТО та України в умовах російської агресії, що забезпечується як через спільні військові навчання, так і через організацію освітньо-професійної підготовки в ЗВО. Окреслено певні позиції окремих унормовуючих документів, які регламентують відповідну підготовку.

Мета статті полягає в окресленні організаційних умов підготовки курсантів для потреб ВМС ЗСУ.

Акцентовано увагу, що система військової освіти має такі основні форми практичної підготовки: загальна та спеціальна фізична підготовка, військово-польові збори, тренування з загальновійськової (морської, водолазної) підготовки, спеціальна практична підготовка на тренажерах, практика / стажування у військових частинах / на кораблях, практичне виконання бойових вправ і нормативів.

Організаційні умови, які створюються в закладах вищої освіти, і покликані забезпечувати якісне проходження освітньо-професійної підготовки курсантів – моряків з урахування основних положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки виокремлено в рамках чотирьох напрямів автономій закладів вищої освіти України: кадрова, фінансова, організаційна, академічна.

Зроблено висновки, що організаційними умовами, здатними забезпечити високоякісну практичну підготовку курсантів ВМС, є: соціальна відповідальність; урахування потреб ринку праці; дотримання послідовності в реалізації освітньої та державної політики щодо підготовки фахівців; забезпечення ресурсного потенціалу (кадровий склад, матеріально-технічна база, полігони, навчально-тренувальні центри, можливість проходження міжнародних стажувань, спільні навчання для забезпечення сумісності); додаткове фінансування та можливість проходження практик на бойових кораблях країн-членів НАТО для забезпечення сумісності ВМС.

***Ключові слова:** Військово-морські сили, військово-морська освіта, організаційні умови, стандарти НАТО, заклади вищої військової освіти*

Постановка проблеми. Перехід закладів вищої військової освіти на організацію освітнього процесу та практико орієнтованої прикладної підготовки курсантів за стандартами НАТО має на меті зміну якісних характеристик організаційних умов його забезпечення. Якість освіти, зокрема військової, постійно набуває актуальності, а особливо в умовах постійних воєнних дій, коли потреба в

висококваліфікованих військовослужбовців постійно зростає, оскільки людські втрати про воєнних конфліктах, а в нашій ситуації – перманентного з 2014 року – є значущими. А щоб підготувати військовий резерв маємо витрати часовий, ресурсний та фінансовий компоненти, яких наразі також катастрофічно бракує. Також після повномасштабного вторгнення РФ на територію України і надання країнами-членами НАТО допомоги (як матеріально-технічної, так і військово-ресурсної) маємо якомога швидше забезпечити реалізацію сумісності наших збройних сил. Забезпеченню цієї сумісності сприяє повноцінний та ефективний перехід закладів вищої військової освіти на організації освітнього-професійного процесу за стандартами НАТО.

Маючи значний досвід переходу на стандарти НАТО країн-членів НАТО можемо актуалізувати їх досвід та виокремити продуктивні напрацювання, які доцільно активно запроваджувати в заклади вищої військової освіти різного профілю з урахування приналежності родів військ і сил. Закцентуємо увагу на організації практико орієнтованої підготовки майбутніх військових моряків в Україні.

Аналіз актуальних досліджень. Питання переходу на стандарти НАТО процесу підготовки військових моряків актуалізував у своїх дослідженнях І. Попроцький (Попроцький, 2023), виокремивши етапи «еволюції системи вищої військової освіти за стандартами НАТО з питань підготовки фахівців Військово-Морських Сил Румунії та Болгарії: 1) I етап – 1990 – 2004 роки – перехід військової освіти на стандарти країн-членів НАТО; 2) II етап – 2004 – 2023 роки – інтеграція освіти військових моряків досліджуваних країн (Болгарія, Румунія) з військовою освітою країн-членів НАТО на засадах уніфікації та взаємосумісності» (Попроцький, 2023, с. 5) та здійснивши аналіз «системи військово-морської освіти Болгарії, Румунії та України, зокрема освітніх стандартів, освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки військово-морського офіцера країн-членів НАТО і України та ін. ... на прикладах спеціалізованих закладів вищої освіти – Вищому військово-морському училищі «Н. Й. Вапцарова» Болгарії та Військово-Морської академії Румунії «Мирча чел Бетран», як от: «схарактеризовано зміст освітньої діяльності військових закладів вищої освіти, освітній процес підготовки військово-морського офіцера тактичного, оперативного та стратегічного рівня за стандартами НАТО після вступу країн в Північноатлантичний альянс» ((Попроцький, 2023, с. 5-6).

Питанню оптимальної та максимально ефективної підготовки військових моряків присвячено дослідження бойових офіцерів – діючих викладачів Інституту ВМС НУ ОМА, зокрема О. Злобіної, Р. Шевченка, О. Чернявського та цивільних науковців: О. Кохановської, А. Ляшкевич, Н. Терентьевої та ін.

Мета статті полягає в окресленні організаційних умов підготовки курсантів для потреб ВМС ЗСУ.

Виклад основного матеріалу. Як вже зазначалось автором, військово-морська співпраця є невіддільною компонентою сьогоденного військово-політичного стану, яка має на меті забезпечення безпекового простору регіону. Україною була прийнята Морська доктрина на період до 2035 року (2018), яка визначила військово-морську діяльність як «складову морської діяльності, спрямована на захист національних інтересів, реалізацію пріоритетів діяльності у сфері вивчення, освоєння і використання зони національних інтересів на морі з метою оборони та безпеки держави із застосуванням її військово-морського потенціалу» (Постанова КМУ від 18.12.2018 № 1108 «Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 року»).

Кожна країна – член НАТО самостійно визначає освітньо-професійну політику підготовки кадрів, зокрема й військово-морської сфери. Проте освітньо-кваліфікаційні рівні підготовки військових фахівців є сумісними: бакалавр (тактичний рівень підготовки) і магістр (оперативний і стратегічний рівні підготовки). Система підготовки офіцерів спрямована на надання (отримання курсантом) навичок керівництва, управління структурними підрозділами, забезпечення технічної та спеціальної підготовки особового складу (Кузьменко, 2023). Для ефективного запровадження принципів, підходів та цінностей НАТО необхідно не лише вивчити досвід відповідних країн, пройти стажування та взяти участь у спільних навчаннях, а й усвідомити необхідність відповідного переходу на стандарти НАТО як на всіх рівнях управління (тактичне, оперативне, стратегічне), так і на рівні професорсько-викладацького складу закладів вищої військової освіти.

Система військової освіти має такі основні форми практичної підготовки: загальна та спеціальна фізична підготовка, військово-польові збори, тренування з загальновійськової (морської, водолазної) підготовки, спеціальна практична підготовка на тренажерах, практика

/ стажування у військових частинах / на кораблях, практичне виконання бойових вправ і нормативів.

Для підготовки офіцерів ВМС ЗС України використовується така навчальна матеріально-технічна база: – міжвидовий центр підготовки підрозділів – з можливістю проводити тактичні навчання з бойовою стрільбою з посиленою механізованою (танковою, десантною, морської піхоти) бригадою при підтримці повітряного та морського компоненту з відпрацюванням всього комплексу тактичних дій; – міжнародний центр миротворчості та безпеки – з можливістю проводити підготовку бригади, починаючи з індивідуальної підготовки, до тактичного навчання з бойовою стрільбою бригади, що підсилюється; – морські полігони – з можливістю проводити підготовку окремих кораблів та корабельних груп, в тому числі з бойовою стрільбою; – полігони військових частин – з можливістю проведення всіх заходів індивідуальної та колективної підготовки, в тому числі тактичних навчань з бойовою (без бойової) стрільби до роти (батареї) включно; – стрільбища – з можливістю виконання вправ стрільб зі стрілецької зброї та озброєння бойових машин (із вкладними стволами) на об'єднаних вогневих містечках; – полігони (морські ділянки) – для ведення вогню далекобійними засобами; – полігони та тренажерні комплекси ВВНЗ (ВНП ВНЗ) і навчальних центрів для підготовки військових фахівців (термінологію збережено) (Концепція підготовки Збройних Сил України).

У складних та постійно змінних сучасних політичних, економічних та соціальних умовах державотворення України спостерігається загострення суспільних питань як на рівні окремої особистості, так і на рівні малих і великих професійних груп тимчасового та постійного складу і терміну діяльності. Загальний кризовий стан є одним з чинників підготовки військових фахівців, які в змозі швидко адаптуватися до чинних постійних або ситуативних умов професійного середовища та здійснювати в ньому діяльність відповідно до суспільних вимог та набутих компетентностей є освітня сфера. Саме через освітню сферу значною мірою реалізується Стратегія Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035 та Програма «Військовий моряк 2035: професійність і компетентність».

Для реалізації Стратегії Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035 Програмою «Військовий моряк 2035: професійність і компетентність» передбачено такий перелік компетентностей (карта компетентностей) командира військової частини, формування який

наблизить особовий склад ВМС ЗСУ до стандартів НАТО. Наведемо їх перелік: стратегічне мислення; здійснення впливу; прийняття рішення; аналіз інформації; націленість на виконання завдання; гнучкість; орієнтація на якість. Завдання формування зазначених компетентностей значною мірою покладено на систему вищої військової освіти через її три складові: система відбору кандидатів до Інституту Військово-Морських Сил (ІВМС), освітня діяльність, створення кампусу нового зразка (Програма Військовий моряк – 2035 професійність і компетентність; Стратегія Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035).

Підвищенню професіоналізму випускників військових закладів вищої освіти сприятиме впровадження таких проектів як «Стратегічні комунікації» (з 2020 року), розрахованого для забезпечення комунікативної сумісності під час багатонаціональних міжнародних навчань, коаліційних операціях НАТО та надання можливостей досягти спроможностей щодо участі в багатонаціональних операціях з підтримання миру і безпеки, «Цілі партнерства», «Військова стандартизація», «Професійна військова освіта» та ін. (Терентьєва, Чернявський, 2021).

Організаційні умови, які створюються в закладах вищої освіти, покликані забезпечувати якісне проходження освітньо-професійної підготовки курсантів – моряків з урахування основних положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (Стратегія Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035).

Стратегією передбачено такі напрями активізації співпраці України та ЄС: «реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу; покращення якості та підвищення важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти; розширення можливостей закладів вищої освіти; активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників» (Стратегія Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035).

Наявні проблеми, визначені в рамках чотирьох напрямів автономій закладів вищої освіти України, визначили необхідність оновлення організаційних умов. Зокрема, це кадрова, фінансова, організаційна, академічна автономії. Тож, вбачаємо за потрібне визначити такі організаційні умови, які, на нашу думку, дозволять підвищити ефективність підготовки курсантів. Це: соціальна відповідальність; урахування потреб ринку праці; дотримання послідовності в реалізації освітньої та державної політики щодо

підготовки фахівців; забезпечення ресурсного потенціалу (кадровий склад, матеріально-технічна база, полігони, навчально-тренувальні центри, можливість проходження міжнародних стажувань, спільні навчання для забезпечення сумісності). Для забезпечення практичної підготовки військових моряків доцільно до цього переліку додати додаткове фінансування та можливість проходження практик на бойових кораблях країн-членів НАТО для забезпечення сумісності ВМС.

Зауважимо, що перебуваючи в ситуації необхідності забезпечення надійної територіальної оборони й одночасного реформування Збройних Сил відповідно до стандартів НАТО, Україна реалізовує стратегію реформування ЗСУ з одночасною перебудовою системи вищої військової освіти, яка формує кадровий потенціал ЗСУ. Тому військову освіту розглядаємо в контексті національної безпеки і оборони держави та як складову національної системи освіти, що спричинило виникнення нової парадигми військової освіти та наступне її удосконалення з урахуванням нової методології НАТО (DOTMLPF) (Луценко, Попроцький, Романюк, Терентьєва, 2022).

Висновки. Організаційними умовами, здатними забезпечити високоякісну практичну підготовку курсантів ВМС, визначаємо: соціальну відповідальність; урахування потреб ринку праці; дотримання послідовності в реалізації освітньої та державної політики щодо підготовки фахівців; забезпечення ресурсного потенціалу (кадровий склад, матеріально-технічна база, полігони, навчально-тренувальні центри, можливість проходження міжнародних стажувань, спільні навчання для забезпечення сумісності); додаткове фінансування та можливість проходження практик на бойових кораблях країн-членів НАТО для забезпечення сумісності ВМС.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо вивчення можливостей розбудови співпраці країн Чорноморського регіону.

ЛІТЕРАТУРА

- Концепція підготовки Збройних Сил України. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html> (*Concept of training of the Armed Forces of Ukraine*. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html>)
- Кузьменко, В. В. (2023). Чорноморський регіон: окремі аспекти військово-морської освіти. *Педагогічний альманах*, 53, 55–62 (Kuzmenko, V. V. (2023). Black Sea region: certain aspects of naval education. *Pedagogical Almanac*, 53, 55–62).
- Луценко, Г., Попроцький, І., Романюк, В., Терентьєва, Н. (2022). Професійна мова підготовки військових фахівців як основа партнерства заради миру.

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 6 (120), 352–360 (Lutsenko, H., Poprotskyi, I., Romaniuk, V., Terentieva, N. (2022). Professional communication in training of military specialists as a basis of partnership for peace. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6 (120), 352–360).

Попроцький, І. С. (2023). *Розвиток вищої військово-морської освіти у Болгарії та Румунії в умовах переходу на стандарти НАТО* (дис. ... д-ра філософії: 01/011). Херсон (Poprotskyi, I. S.(2023). *Development of higher naval education in Bulgaria and Romania under the conditions of transition to NATO standards* (Diss. ... Doctor of Philosophy). Kherson).

Постанова КМУ від 18.12.2018 № 1108 «Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-morskoyi-doktrini-ukrayini-na-period-do-2035-roku> (*Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18.12.2018 № 1108 "On Amendments to the Marine Doctrine of Ukraine for the period up to 2035"*). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-morskoyi-doktrini-ukrayini-na-period-do-2035-roku>.

Програма Військовий моряк – 2035 професійність і компетентність (ПіК). URL: <https://navy.mil.gov.ua/prezentatsiya-programy-vijskovyj-moryak-2035/> (*Program Military sailor – 2035 professionalism and competence (PiC)*). Retrieved from: <https://navy.mil.gov.ua/prezentatsiya-programy-vijskovyj-moryak-2035/>.

Стратегія Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035. URL: <https://navy.mil.gov.ua/strategiya-vijskovo-morskyh-syl-zbrojnyh-syl-ukrayiny-2035/> (*Strategy of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine 2035*). Retrieved from: <https://navy.mil.gov.ua/strategiya-vijskovo-morskyh-syl-zbrojnyh-syl-ukrayiny-2035/>.

Терентьева, Н. О., Чернявський, О. А. (2021). Проективний контент професійної підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Серія Педагогічні науки*, 14-15(170-171), 117-121 (Terentieva, N. O., Cherniavskiy, O. A. (2021). Projective content of professional training of future officers of the Navy of the Armed Forces of Ukraine. *Bulletin of the TG Shevchenko Chernihiv Collegium. Series Pedagogical Sciences*, 14-15 (170-171), 117-121).

SUMMARY

Kuzmenko Vasyl. Organizational conditions for the training of cadets for the needs of the Navy of Ukraine.

The article represents certain aspects of the training of cadets of higher naval education institutions. The need to ensure the compatibility of the armies of NATO member countries and Ukraine in the conditions of Russian aggression is emphasized, which is ensured both through joint military exercises and through the organization of educational and professional training in higher education institutions. Certain positions of individual normative documents regulating the relevant preparation are outlined.

The purpose of the article is to outline the organizational conditions for training cadets for the needs of the Armed Forces Navy.

Attention is drawn to the fact that the military education system has the following basic forms of practical training: general and special physical training,

military field training, combined military (naval, diving) training, special practical training on simulators, practice / internship in military units / on ships , practical implementation of combat exercises and regulations.

Organizational conditions created in institutions of higher education, designed to ensure high-quality educational and professional training of cadets - seafarers, taking into account the main provisions of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, are separated into four directions of autonomous institutions of higher education of Ukraine: personnel, financial, organizational, academic.

The following conclusions were drawn: We define organizational conditions capable of providing high-quality practical training of Navy cadets as: social responsibility; taking into account the needs of the labor market; observance of consistency in the implementation of educational and state policy regarding the training of specialists; provision of resource potential (personnel, material and technical base, testing grounds, educational and training centers, the possibility of international internships, joint training to ensure compatibility); additional funding and the possibility of training on warships of NATO member countries to ensure the compatibility of the Navy.

Key words: *Naval forces, naval education, organizational conditions, NATO standards, institutions of higher military education*